

відчувають і втрачають інтерес до майбутньої професії. Звичайно, краще, коли у викладача є практичний досвід роботи у сфері правоохоронної діяльності, однак відсутність викладацького досвіду позначається на якості викладання. За бажання, цю перешкоду успішно можна подолати шляхом відвідування занять, які проводять досвідчені викладачі, що користуються авторитетом у студентів і колег по кафедрі (вишу). Ця рекомендація також буде корисною і викладачам, які розпочинають свій педагогічний шлях одразу по закінченню вишу і не мають досвіду практичної роботи взагалі.

Враховуючи військовий стан в Україні, реалізація перелічених пропозицій і досягнення поставлених цілей ускладнені, але при належній організації навчального процесу та процесу проходження практики – цілком досяжні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 262 «Правоохоронна діяльність» для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти: наказ Міністерства освіти і науки України від 30.04.2020 № 578. URL: <https://cutt.ly/i5beJUM> (дата звернення 20.04.2023).
2. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua> (дата звернення 20.04.2023).

УДК 343.35

Шармар О. М.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПОТЕРПІЛОГО ВІД ЗГВАЛТУВАННЯ

Чинний Кримінальний кодекс (далі – КК) на відміну від Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) не містить визначення потерпілого від кримінального правопорушення. Проблема потерпілого від кримінального правопорушення у кримінальному праві має комплексний і міжгалузевий характер та розроблена ще недостатньо.

Дослідженням окремих аспектів визначення поняття потерпілого в кримінальному праві займалися такі науковці: Ю. В. Александров, О. О. Дудоров, А. А. Вознюк, Ю. М. Грошевий, А. Я. Дубінський, В. С. Ковальський Є. В. Лащук., М. В. Сенаторов, М. І. Хавронюк, М. Є. Шумило та ін.

Метою статті є аналіз проблемних питань, що виникають при встановленні потерпілого від згвалтування, передбаченого ст. 152 КК України.

Перш ніж перейти до розгляду питання потерпілого від згвалтування зупинимося на наукових позиціях цього поняття. Наприклад, Ю. В. Александров і В. А. Клименко, керуючись нормами кримінально-

процесуального права потерпілим визнають особу, якій злочином заподіяно моральної, фізичної або майнової шкоди [1, с. 69]. А. А. Музика та Є. В. Лащук визначають потерпілого від злочину як факультативну ознаку об'єкта злочину, що характеризує людину, щодо якої вчиняється злочин та (або) якій, відповідно до кримінально-правової норми, злочином завдається істотна шкода (чи створюється загроза її заподіяння)» [2, с. 82]. М. В. Сенаторов вважає, що потерпілий від злочину є соціальний суб'єкт (фізична чи юридична особа, держава, інше утворення або ж суспільство в цілому), блага або праву якого, що знаходиться під охороною кримінального закону, злочином заподіюється шкода чи створюється загроза її заподіяння» [3, с. 210]. Поняття потерпілого від злочину В. С. Ковальський тлумачить як особу, наділену ознаками, що безпосередньо визначені в кримінальному законі чи які впливають з інших ознак складу злочину, і стосовно якої здійснено злочинне посягання [4].

Водночас єдине законодавче визначення потерпілого від злочину містить ч. 1 ст. 55 Кримінального процесуального кодексу (КПК) України, відповідно до якої потерпілим у кримінальному провадженні може бути фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, а також юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди. Перед правозастосовними органами постає питання, яке саме визначення потерпілого використовувати для кваліфікації злочинів – законодавче (ч. 1 ст. 55 КПК України) чи розроблене вченими в галузі кримінального права. Правильно зазначає А. А. Вознюк: «в такій ситуації для потреб КК України доцільно використовувати визначення потерпілого, передбачене нормами кримінального процесуального закону, оскільки в теорії кримінального права немає одностайної думки щодо цієї ознаки складу злочину» [5].

Схожа тенденція визначення потерпілого закріпилася і в положеннях ст. 2.2.2. контрольного тексту проекту (станом на 30.01.2023 р.) КК України і передбачає, що потерпілою особою є фізична особа (людина) чи юридична особа, якій спричинено шкоду кримінальним правопорушенням [6].

У розділі IV «Кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканості особи» КК передбачає кримінальну відповідальність за зґвалтування, сексуальне насильство в статтях 152 КК. Відповідно до ч. 1 ст. 152 КК зґвалтування – вчинення дій сексуального характеру, пов'язаних із вагінальним, анальним або оральним проникненням в тіло іншої особи з використанням геніталій або будь-якого іншого предмета, без добровільної згоди потерпілої особи. Враховуючи викладене можна констатувати, що загальним потерпілим в ч. 1 ст. 152 КК є фізична особа будь-якої статі.

Однак законодавче визначення зґвалтування не позбавлене недоліків, а саме в ч. 1 ст. 152 КК є незрозумілим формулювання до тіла якої особи – потерпілої чи суб'єкта злочину зґвалтування здійснюється проникнення для того, щоб вчинене могло кваліфікуватись як зґвалтування. Правильно було б конкретизувати проникнення як дію, яка вчиняється гвалтівником для проникнення в тіло потерпілої особи. Тому вважаємо за необхідне ч. 1 ст. 152 КК викласти в наступній редакції: «зґвалтування вважається «вчинення дій

сексуального характеру, пов'язаних із вагінальним, анальним або оральним проникненням в тіло потерпілої особи з використанням геніталій або будь-якого іншого предмета, без добровільної згоди потерпілої особи (згвалтування)».

Частина 1 ст. 152 КК України відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 477 КПК відноситься до кримінального провадження, яке здійснюється у формі приватного обвинувачення, яке може бути розпочате слідчим, дізнавачем, прокурором лише на підставі заяви потерпілого і надає можливість примиритися потерпілому з винним. Відповідно до ч. 2 ст. 152 КК потерпілим є подружжя чи колишнє подружжя, особа, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, або щодо особи у зв'язку з виконанням цією особою службового, професійного чи громадського обов'язку, або щодо жінки, яка завідомо для винного перебувала у стані вагітності. Серед переліку цих осіб особа, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах і поширеною є практика, коли потерпіла матеріально залежить від винного, має спільних дітей з винним, які перебувають на його утриманні чи проживають в його житлі і внаслідок певних обставин бажає примиритися з винним, тощо, але кримінальний процесуальний закон та кримінальний закон не дозволяють цього зробити. Така ситуація склалася із-за того, що в національному законодавстві є заборона застосування процедури медіації/примирення у справах, пов'язаних з домашнім насильством в тому числі і сексуальним.

Ця проблема дискутується у науковій спільноті, громадських організаціях в національному законодавстві. Згідно з п. 11 розпорядження КМУ від 21.04.2021 р. № 361-р «Про затвердження плану невідкладних заходів із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства» передбачається удосконалення законодавства щодо застосування процедури примирення у справах, пов'язаних із домашнім насильством, та забезпечення права особи, яка постраждала від домашнього насильства, на пред'явлення позову про розірвання шлюбу: підготовка пропозицій щодо внесення змін до законодавства, в тому числі до Сімейного кодексу України та до проекту Закону України «Про медіацію», зареєстрованого у Верховній Раді України (реєстр. № 3504 від 19.05.2020 р.), стосовно заборони застосування процедури медіації/примирення у справах, пов'язаних з домашнім насильством. Мінсоцполітики, Мін'юст, МВС, міжнародні та громадські організації (за згодою) [7].

У цьому аспекті необхідно зазначити, що положення ст. 32 Конституції України передбачають, що ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України. У зв'язку з цим заборона примирення у справах, пов'язаних з домашнім насильством обмежує особисті конституційні права. Вважаю, що на рівні закону потрібно дозволити можливість примирення потерпілого, а саме подружжя, колишнього подружжя, особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Александров Ю.В. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник [для студ. вищ. навч. закл.] / Ю.В. Александров, В.А. Клименко. – К. : МАУП, 2004. 328 с.
2. Музика А.А. Предмет злочину: теоретичні основи пізнання : монографія / А.А. Музика, Є.В. Лашук. К. : ПАЛИВОДА А.В., 2011. 192 с.
3. Сенаторов М. Поняття потерпілого від злочину в кримінальному праві. *Вісник Академії правових наук*. Х., 2003. № 1. С. 202–210.
4. Українське кримінальне право. Загальна частина : підручник / за ред. В. О. Навроцького. Київ : Юрінком Інтер, 2013. 712 с.
5. Вознюк А. А., Кузьмічова-Кисленко Є. В. Проблеми встановлення потерпілого від порушення правил безпеки дорожнього руху чи експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 3. С. 210-219. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvknuvs_2017_3_20.
6. Проект Кримінального кодексу України. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2023/01/30/proyekt-kryminalnogo-kodeksu-ukrayiny-stanom-na-30-01-2023.pdf> (дата звернення: 08.04.2023 р.).
7. Про затвердження плану невідкладних заходів із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства: розпорядження КМУ від 21.04.2021 р. № 361-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-2021-%D1%80#Text> (дата звернення: 30.01.2023 р.).

УДК 355.4

Шейка О. І.

*аспірант кафедри безпеки та
правоохоронної діяльності,
Західноукраїнський
національний університет*

Балка Д. С.

*аспірант кафедри безпеки та
правоохоронної діяльності,
Західноукраїнський
національний університет*

БЕЗПЕКОЗНАВЧІ КОНТЕКСТИ ФІНАНСОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ У ПРАВООХОРОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

В умовах воєнного стану основною вимогою функціонування правоохоронних органів передбачає розробку ефективних заходів боротьби із злочинністю, яку неможливо апробувати без активного використання економічної компоненти. Зазначимо, що практична реалізація ефективних